

10 Mei 1940 - 5 Mei 1945

HET BANG GETIJ
IS AFGELOOPEN:
DE WERELD LIGT
VOOR ONS
WEER OPEN!

inhoudsopgave

	blz
1. Door de Duitsers opgesloten in de Bethelkerk	4
2. Een foto van de kinderen van Leo Pinkhof	6
3. Jeugdherinnering uit de meidagen van 1945	8
4. Verborgen gedenksteen	10
5. Molche in de Visbuurt	11
6. 4 mei	13
7. Brandrapport Amsterdamse brandweer 25 juni 1940	14
8. Een bijzondere burgemeester in bijzondere tijden	15

Colofon

Uitgave: April 2020.
Voorblad: Ansichtkaart van mevrouw Van den Hoff
Illustraties: beeldbank Helderse Historische Vereniging
Drukwerk en verspreiding: Zeeman reclamegroep
Eindredactie: Frans van de Wetering.
Met dank aan:
Zoon en dochters van mevr. Joke Kroonstuiver-van Rijn
Dhr. Jan T. Bremer
Mevr. Hennie de Jong
Dhr. Maarten Noot
Dhr. Jan Kikkert
Dhr. Ab van de Walle
Dhr. Paul van Buuren
Dhr. Dick Muller

Deze uitgave is financieel mogelijk gemaakt door:

- Helder vastgoed BV
- Stichting 4 en 5 mei Den Helder / Gemeente Den Helder
- De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen
- Zeeman Reclamegroep
- Een particuliere donatie

75 jaar Vrijheid in Den Helder

voorwoord

Dit jaar wordt herdacht dat Den Helder 75 jaar geleden werd bevrijd. We vieren dat we sindsdien weer in vrijheid leven.

In Den Helder waren vele activiteiten gepland rondom 75 jaar vrijheid. Door de corona-crisis zal helaas een aantal evenementen rondom het vieren van 75 jaar bevrijding niet doorgaan. Juist daarom zal dit boekje aan deze bevrijding aandacht geven en verhalen vertellen over deze periode, zodat wij toch thuis kunnen gedenken en herdenken.

Helaas heeft Den Helder in de oorlog erg geleden onder het oorlogsgeweld. Maar daarna heeft een intensieve wederopbouw plaatsgehad. Tot op de dag van vandaag wordt gewerkt aan verbeteringen in onze mooie stad.

Gedurende lange tijd wordt er vanuit onze stad door velen op diverse plaatsen gewerkt aan vrede en veiligheid, waar vrijheid niet vanzelfsprekend is. Begrippen als oorlog en vrijheid zijn verbonden met onze stad. Daarom zijn in dit boekje juist die verhalen opgenomen die het beeld weergeven van de situatie in Den Helder, opgetekend door inwoners voor inwoners. De verhalen zijn beschikbaar gesteld door de Helderse Historische Vereniging (HHV) en de Helderse Vereniging voor Sociale Geschiedenis (HVSG).

Deze speciale uitgave wordt eind april 2020 huis-aan-huis verspreid in de gemeente Den Helder.

Wij wensen u veel leesplezier,

Frans van de Wetering (HHV) en
Willem van der Paard (HVSG)

Door de Duitsers opgesloten in de Bethelkerk

Door: Joke Kroonstuiwer-van Rijn

Een paar maanden na het uitbreken van de oorlog, verhuisden we van de Visstraat naar Breezand, naar een boerderij aan de Stoomweg waar we bij een boerenfamilie in een gedeelte van de boerderij mochten wonen. Het zou maar tijdelijk zijn heb ik later begrepen. Op mijn vijfde verjaardag, oktober 1940, werd mijn zusje daar geboren. Onze behuizing was niet groot. Via de koegang, het was geen veebedrijf meer, kwam je in de kamerkeuken, waar we woonden. Eveneens via die koegang moest je een trap of ladder op naar onze slaappleatsen. Mijn ouders sliepen in het kleine knechtenkamertje, met mijn zusje later in haar ledikantje.

Mijn bed stond tegen de wand van dat kamertje op de zolder. Welk kind had zoveel te zien! Vanuit mijn bed keek ik tegen het rode pannendak met de grote balken. Er hing van alles aan, paardenhoofdstellen, dissels, zadels, touw en wielen. Op de grond allemaal kisten met van alles en nog wat en voor het luik met raam, gedroogde appeltjes, die de boerin af en toe omkeerde. Ik ruik ze nog. Ik was daar echter niet alleen, want er waren muisjes. Als ik heel stil in bed lag, zaten ze op een kastje rechtop, met van die wriemelende pootjes en zwarte kraaloogjes naar me te kijken of ik zag ze rennen over de balken. Ik kan me niet herinneren dat ik bang van ze was. Toen mijn moeder ervan hoorde begon ze te huilen. "Ook dat nog" riep ze en toen moest mijn vader er wat aan doen. Ik denk niet dat hem dat gelukt is. De winter van 1941 was zeer streng en koud en er viel veel sneeuw. Mijn vader ging evengoed elke dag op de fiets naar de Rijkswerf hoorde ik later. Het was zo koud op de zolder dat mijn ouders de baby niet alleen in haar bedje dorsten te laten slapen en haar `s nachts met aan elke kant een kruik tussen hen in legden. Alles werd gebruikt om warm te blijven. Ik kreeg de grote sierkap van de kachel in een dekentje mee naar bed. De dekens zaten `s morgens bevroren aan het voeteneind en trokken het triplex er af. Op een morgen werd ik wakker door gescheld van mijn vader, die naar zijn werk ging en mij toen ondergesneeuwd in bed zag liggen. De stuifsnieuw was door alle hoeken en gaten naar binnen gestoven.

Maar het lag ook op de grond! Er werd een teil gehaald en daar werd mijn deken in uitgeschud. Ze hadden klompen aangedaan, en gingen de sneeuw opvegen van de vloer. Ik hoor nog het knerpen van hun klompen. Ik vond het allemaal spannend, maar mocht niet uit bed komen, tot ze klaar waren en ik naar beneden mocht.

De boer waar we bij in woonden was streng. Samen met zijn zoontje zijn we een paar keer, voor straf, opgesloten in een klein schuurtje. In de hoek was een hok gemaakt, waar een groot varken in opgesloten zat. Het varken hing dan met zijn hele hebben en houwen, luid knorrend en snuivend over de

rand van het hok. Vijf jaar! Geen gezeur, niks tere kinderziel. Een paar weken later hoorden we een hoop geschreeuw buiten. De veearts was door het varken in zijn buik gebeten. Mijn moeder zei later dat hij geluk had gehad doordat hij erg dik ondergoed aan had. Gelukkig konden we in de zomer van 1941 naar een dubbel arbeidershuisje verhuizen, met naast ons een gezin en kinderen om mee te spelen.

Het was een leuk vrijstaand huisje, niet groot, maar boven konden we allemaal slapen zonder een pannendak te zien. Beneden in de woonkamer waren twee bedsteden. Het leek me erg leuk om in dat kleine kamertje te slapen, maar de ouders van mijn moeder kwamen bij ons inwonen vanuit Den Helder en zij mochten erin slapen en stapten 's avonds in de koets, zoals mijn opa hun slaapplek noemde. Mijn moeder zei later dat ze het zo erg had gevonden voor haar ouders. Die ouwe mensen, maar ze waren van 1880, dus net 64 jaar toen.

De Bethelkerk.

Het was denk ik in de herfst van 1944 dat mijn grootouders het bericht kregen uit Den Helder van hun zoon, dat er een dochttertje geboren was en naar opoe vernoemd was, wat natuurlijk erg leuk was voor haar. Tevens was daarbij de uitnodiging voor de dag dat het meisje aangenomen of opgedragen zou worden bij het Leger des Heils, waar mijn grootouders en een aantal van hun zoons bij aangesloten waren. Ze vonden het erg fijn om daarnaartoe te gaan en ik mocht mee, dan had ik ook eens wat leuk. Hun zoon zou de papieren regelen met de reden waarom ze naar Den Helder kwamen en wat ze hier gingen doen en voor hoelang. Zonder deze papieren kwam je Den Helder niet in. De oorlog werd steeds heviger en de Duitsers hielden de zaak goed in de gaten. Echter, de papieren waren niet gekomen. Men besloot toch om te gaan, want wat doen ouwe mensen met een kind nou voor kwaad! We gaan gewoon met de trein naar een kleinkind, ik hoor het ze nog zeggen! Ze hadden wel erg veel vertrouwen in de Duitsers.

Dus van Breezand naar Den Helder. Het was maar een klein stukje met de trein, maar wel spannend. Aangekomen op het station ging het mis!

Soldaten met geweren vroegen om papieren en die waren er niet. Veel geschreeuw en met nog wat andere mensen, werden we opgesloten buiten

het station, in de fietsenstalling. Dat is heel angstig voor een kind van net

negen jaar. Iedereen was bevreesd over wat er gebeuren zou. Opoe huilen en bidden, "nou gaan ze ons doodschieten vader!". Waarop opa bromde dat ze stil moest zijn en op moest houden met huilen en bidden en doodschieten deden ze zo maar niet. De soldaten riepen af en toe dat we stil moesten zijn. Hoelang we in de stalling gezeten hebben weet ik niet, maar op een gegeven moment moesten we er weer uit en in een rij, met geweren op ons gericht, weer lopen en werden we opgesloten in, naar ik later begreep, de Bethelkerk. Wat was ik toen bang, want het was donker, koud, eng en dan met die volwassen mensen die huilden en die soldaten met geweren. Maar er kwam een einde aan. Een andere soldaat kwam binnen en onder luid geschreeuw en vermaningen mochten we weg. Van de tocht en de dienst na dit gebeuren weet ik totaal niets meer af alleen, toen iedereen de zaal verliet na de dienst, legden de bezoekers geld onder de zitkussentjes, wat ik maar heel raar vond! Over dit avontuur is nog veel gepraat. Dat arme kind, dat ze dit nou moest meemaken. Inmiddels is deze Bethelkerk afgebroken en staat de nieuwe Bethelkerk er alweer jaren.

Een foto van de kinderen van Leo Pinkhof

Door: Jan T. Bremer

De vier kinderen van de Helderse grafisch kunstenaar Leonard Pinkhof (1898 - 1943) en zijn vrouw Betsy Koekoek (1905 - 1943) zijn al meer dan driekwart eeuw dood. Omgebracht, vergast in Sobibor op dezelfde dag als hun ouders, op 23 juli 1943. Drie dagen voor mijn elfde verjaardag. Waarom ik niet en zij wel? Omdat ze Joods waren en ik niet. Dat is geen antwoord natuurlijk, maar zo is het wel. Nee, het is niet uit te leggen. Toen niet en nu nog niet.

Het oudste meisje Nedivo was geboren op 21 oktober 1928, het jongste meisje Jiska was van 9 december 1931. De jongens, de tweeling Pinkas en Menachemja, waren geboren op 19 november 1934. De twee oudere jongens op de foto zijn me niet bekend. Op het uiterlijk afgaande denk ik dat het twee (Amsterdamse?) neefjes waren.

Leonard Pinkhof, zoon van een Amsterdamse huisarts, kreeg in 1922 een aanstelling als tekenleraar aan de Helderse ambachtsschool. Vijf jaar later trouwde hij met de uit Den Haag afkomstige onderwijzeres Betsy Koekoek. Behalve tekenleraar was Pinkhof een verdienstelijk grafisch kunstenaar, die een belangrijke rol speelde in het culturele leven en de Joodse gemeenschap van Den Helder. Hij was oprichter en voorzitter van de Noorderkunstkring en een bekend tekenaar (onder andere voor de Helderse Courant) en ook illustrator (ondermeer van de bekende Egnerboekjes voor het Dorus Rijkersfonds).

Al in november 1940 moest hij, als Jood, worden ontslagen als tekenleraar aan de ambachtsschool. Het gezin verliet de Helderse Soembastraat no. 7

en vestigde zich in Oudesluis. Pinkhof ging van daaruit tekenlessen geven in het nabij gelegen Joodse Werkkamp Wieringermeer, dat in 1934 was opgericht om Joodse vluchtelingen uit Nazi Duitsland een agrarische opleiding te geven voor Palestina.

Toen het werkkamp door de bezetter werd opgeheven, verhuisde het gezin (in september 1941) naar Amsterdam, waar Pinkhof aan een Joodse school kon lesgeven. Omdat hij in het bezit was van zogenaamde 'Palestina papieren' waarvan gezegd werd dat ze de kans gaven op emigratie naar Palestina, heeft het nog tot juni 1943 geduurd eer het gezin naar Westerbork werd gestuurd. Een maand daarna kwam het einde...

Geschiedschrijving, zeggen ze, is ook altijd gedenken. Herinneren aan wat de dragers van de namen op die eindeloze lijsten van omgekomen matrozen, soldaten,

concentratiekampgevangenen en andere slachtoffers van het naziregiem is overkomen. Deze mensen, mannen, vrouwen en kinderen zijn niet alleen van hun leven beroofd, maar dikwijls ook van hun nagedachtenis. Geen graf, geen grafsteen, geen naam.

Zeker de concentratiekampgevangenen waren in de ogen van de vernietigers geen mensen, maar nummers.

Onze historicus internationale betrekkingen Beatrice de Graaf, bekend van de televisie inzake terrorismebestrijding, bepleitte in 2016 in een column van de NRC: 'De namen, blij vooral de namen noemen'. Dat heb ik dan maar gedaan. Een machteloos gebaar? Jawel, maar toch....

Jeugdherinnering uit de meidagen van 1945

Door: Hennie de Jong

Dit verhaal weet ik voor een deel uit eigen herinnering en voor een deel van mijn moeder, die, toen ik ouder werd, mij het bij stukjes en beetjes heeft verteld. Ik was negen jaar en woonde met mijn vader en moeder op een sleepschip dat qua afmeting een Fries maatkastje genoemd werd. Het schip kon 250 ton lading hebben. Wij lagen op een zonnige dag in Amsterdam. Leeg. Mijn vader was niet aan boord en ik zat op mijn schommeltje op het achterdek. Er kwam een sleepboot naast ons liggen en er stapte een meneer aan boord die aan mijn moeder vroeg of mijn vader aanwezig was. "Nee die is naar de beurs om vracht." Zijn antwoord was: "Dan komt hij met niks terug want er is niks, maar ik heb vracht. U kunt naar Den Helder om Zweeds meel te halen." Toen mijn vader even later aan boord kwam waren we binnen het half uur onderweg naar Den Helder door het Noord Hollands kanaal. Hoe lang we er over gevaren hebben weet ik absoluut niet. Wel weet ik dat we in de buurt van Den Helder langs het kanaal allemaal kleine tanks tegenkwamen. Er werd gezegd dat het Canadezen waren. Ook weet ik dat er in het mangat van een van de tanks een soldaat stond die twee vingers opstak in de vorm van een V. Ook hebben wij gezien dat de hakenkruisvlag naar beneden gehaald werd.

Zweeds wittebrood

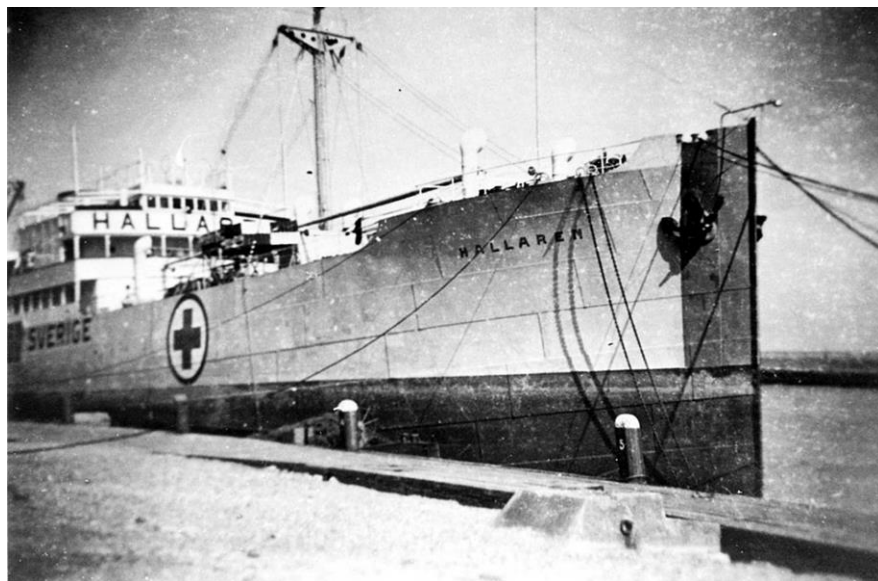
In de Helderse haven aangekomen bleek de zeeboot nog buitengaats te liggen, omdat het laag water was en er niet genoeg water stond. Het plan was dat ons schip naar buiten zou gaan om de zeeboot te lichten. Dit mocht omdat ons schip "klas" had. Dat wil zeggen dat het schip een certificaat had om de Wadden op te varen. Dat mocht/mag niet ieder schip. Maar toen het water opkwam, kwam er meer dan verwacht en kon de zeeboot toch naar binnen. Zo hadden wij 250 ton meel uit deze zeeboot geladen. Het was een Zweedse zeeboot die in opdracht van het Amerikaanse Rode Kruis dit meel naar Nederland bracht. Mijn vader maakte een praatje met de kok van deze boot. Die was heel verbaasd dat wij er niet slecht uitzagen, want hij had gehoord dat er in Nederland zo'n honger was en dat was aan ons niet te zien. Vader heeft toen een echt Zweeds brood gekregen. Daarom zeg ik altijd dat ik waarschijnlijk het eerste kind in Nederland was dat Zweeds wittebrood gegeten heeft. Mijn moeder heeft witte lakens genomen. Gekregen, of van haarzelf, dat weet ik niet. Zij heeft, waarschijnlijk in opdracht, daar met rode verf kruisen opgemaakt en die zijn over de luiken en over het afdak gespannen zodat uit de lucht te zien was dat ons schip voor het Rode Kruis voer. Er was nog een schip. Waar dat vandaan gekomen is weet ik niet maar we zijn wel met dezelfde sleepboot naar Zaandam gevaren en hebben daar bij een fabriek het meel gelost. De schipper van dat andere

schip was heel bang dat er iets gebeuren zou. Mijn vader is toen gaan vragen of dat schip als eerste gelost kon worden. Het antwoord was dat hij niet bang behoefde te zijn want iedereen hier was van de ondergrondse en als het eventueel fout zou gaan dan zouden ze er een tijdbom in leggen. Gelukkig is het nooit zover gekomen.

Hallaren

De vader van Hennie de Jong moest meel laden uit het Zweedse motorschip "Hallaren". Het in 1929 gebouwde schip was 103 meter lang en had een bruto tonnage van 2744 ton. De "Hallaren" was het eerste vrachtschip dat kort na 8 mei 1945 in de haven van Den Helder afmeerde. Overigens was ditzelfde schip samen met andere Zweedse schepen met hulpgoederen van het Zweedse Rode Kruis, waaronder ook meel, al op 28 januari 1945 met toestemming van de Duitsers Delfzijl binnengelopen. Deze hulpgoederen waren bestemd voor de Randstad, maar door ijsgang was vervoer over het binnenwater vanuit het Noorden niet mogelijk. Ook de andere manieren van vervoer waren toen erg moeilijk. Het brood dat van het meel door de bakkers in Groningen werd gebakken deed er een maand over om in de Randstad te komen.

De tocht van de "Hallaren" naar Den Helder was zeer moeilijk geweest. Zo had het schip een paar maal op een haar na drijvende mijnen gemist en had het daarna 17 dagen voor Delfzijl ten anker gelegen voordat het onder **Duitse!** konvooibegeleiding naar Den Helder kon varen. Het schip had meer dan 3000 ton voedsel van het Zweedse Rode Kruis aan boord, waaronder 1850 ton meel. Op 24 mei 1945 is het schip leeg vanuit Den Helder naar Rotterdam vertrokken.

Verborgen gedenksteen

Door: Jan Kikkert

Het was begin mei 1940 en de openbare lagere school aan de Vismarkt werd gevorderd. Inkwartiering van Duitse soldaten. Hoofd onderwijzer Mozes van der Horst en lerares Sophie van Spiegel werden gedwongen werkeloos. Eind 1940 werden ze ontslagen omdat ze Joods waren, werkeloos en geen inkomen meer.

Mozes Salomon van der Horst, geboren op 22 oktober 1891 in Wageningen en getrouwd met Henderika de Vries, geboren op 3 augustus 1892 in Coevorden. Zij was huisvrouw en moeder van Julie Henny van der Horst, geboren 14 augustus 1923 in Den Helder.

Het gezin woonde aan de Javastraat in Den Helder. Na het gedwongen ontslag van Mozes verhuisde het gezin eind 1940 naar Utrecht naar aldaar wondende familie. Mozes was door het hele gebeuren zeer depressief geworden en overleed op 49 jarige leeftijd op 25 januari 1941 te Utrecht. Henderika van der Horst-de Vries, 50 jaar oud en Julie Henny van der Horst, 19 jaar oud, werden vermoord op 9 juli 1943 te Sobibor, Polen.

Sophie van Spiegel, geboren op 25 oktober 1890 in Amersfoort trad in 1920 als lerares in dienst en woonde eerst aan de Hoofdgracht en moest daarna gedwongen verhuizen naar de Joubertstraat. Nadat zij was ontslagen heeft een vroegere collega-lerares haar nog een onderduikadres aangeboden maar om onduidelijke reden is Sophie hier niet op ingegaan.

Ze verhuisde in de oorlog nog naar Amersfoort en later naar Deventer. In 1943 verhuisde zij gedwongen naar

Amsterdam. Op 20 juni 1943 werd Sophie opgepakt en weggevoerd naar Kamp Westerbork.

Met transport nummer 69 werd zij op 29 juni 1943 gedeporteerd naar Sobibor.

Sophie, 52 jaar oud, werd op 2 juli 1943 vermoord in Sobibor, Polen.

Als blijvende herinnering aan Mozes en Sophie is op 13 oktober 1950 een gedenksteen onthuld door wethouder van Loo in de Vismarktschool aan de Vismarkt. Woensdag 10 april 2019 is voor beide personen een Herdenkingssteen onthuld op het adres waar zij woonden aan de Javastraat en de Joubertstraat.

Molche in de Visbuurt

Door: Maarten Noot

De titel hierboven zegt u natuurlijk niets, maar als erboven had gestaan eenmansonderzeeboten in de Visbuurt, dan was alles duidelijk geweest. De foto met de gecamoufleerde mini onderzeeërs opgesteld in de Gasstraat is bij iedereen wel bekend, maar wat, hoe en waarom, niet.

De Duitsers ontwikkelden in de loop van de tweede wereldoorlog verscheidene types mini onderzeeboten met de voor ons vreemde namen als Molch, Biber, Hecht, Marder en Seehund. De meesten van u zullen zich wel herinneren dat in de jaren zestig van de vorige eeuw, op Harssens tegenover de aanlegsteiger van de Texelse boot een viertal van die onderzeebootjes stonden tentoongesteld. De gewone Helderse sterveling mocht daar dan weer niet komen, zodat weinigen van u ze van dichtbij hebben gezien.

In 1971 werden ze gespot door een Duitse marineofficier en deze wist het Marinemuseum zover te krijgen om ze af te staan aan Duitse musea. Veel moeite hoefde hij daarvoor overigens niet te doen, want er was in die tijd geen geld en belangstelling om de boten voor ons land te behouden.

De Molch werd in 1944 ontwikkeld. Het was een eenmansonderzeeboot, net als de Biber; in tegenstelling tot de Seehund en de Hecht, die tweemansboten waren. De Molch was uitgerust met aan iedere zijde een torpedo en was ongeveer 10 meter lang. Voortgestuwd door een elektromotor, kon ze 18 uur varen met een snelheid van 3 tot 5 knopen. De duikdiepte was 30 meter. Er zijn er ongeveer 400 van gebouwd.

Er werden aanvankelijk een drietal flottieljes gevormd. Ze waren bedoeld voor inzet bij de invasie stranden van Normandië, maar de eerste inzet was in september 1944 in Italië, waarbij alle 12 boten werden vernietigd. Na dit debacle zijn ze alleen nog ingezet op de Noordzee.

Het bleek een moeilijk te hanteren vaartuig, waardoor alleen jonge goed opgeleide mensen er mee mochten varen. Omdat de trim van de onderzeebootjes was ingesteld voor het veel zoutere water van de Oostzee, hadden ze voor de Hollandse kust erg veel moeite om onder water te komen en te blijven. Bij het snel wegduiken kwam het wel eens voor dat het achterschip lang boven water bleef hangen, wat bij een naderend vijandig vliegtuig of onderzeebootjager niet al te prettig was. Bovendien was de Noordzee ruw vaarwater, waardoor men al snel niets meer zag met de periscoop. De onderzeeboot lag namelijk erg laag in het water, waardoor de bestuurder eigenlijk alleen kon varen met gesloten luik. Hierdoor had hij alleen zicht via de periscoop.

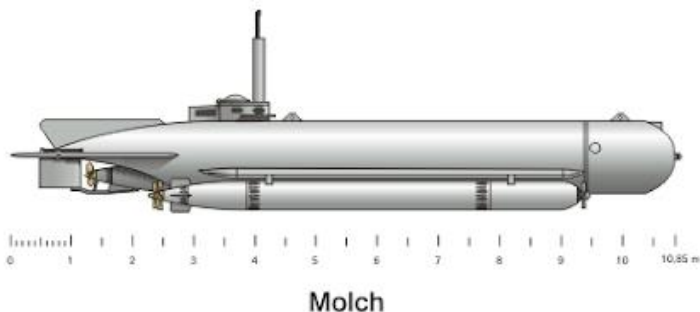
Het enige navigatiemiddel was een kompas en een koersschijf waarop stond hoelang men bepaalde koersen moest varen naar het beoogde doel.

Verwarming was er niet aan boord, zodat het onderwater in de wintermaanden ontzettend koud was. Zeker als je je nauwelijks kon bewegen. Soms werden de onderzeebootjes gedwongen om uren op de bodem te liggen wachten, waardoor de hele tocht wel eens 36 uur kon duren.

Een flottielje Molche werd in februari en maart 1945 een aantal malen ingezet vanuit Hoek van Holland en Hellevoetsluis tegen de zeevaart op Antwerpen. Ze werden vanuit de haven gesleept naar een bepaald punt, waarvandaan ze op eigen kracht verder voeren en ook zelf weer naar de thuisbasis moesten terugkeren. Deze acties waren niet succesvol, waarbij veel materiaal en mensen verloren ging. Na deze acties werd dit flottielje naar Oldenburg overgebracht.

Een ander flottielje werd in Den Helder gestationeerd en was alleen bedoeld voor de kustverdediging. De mini onderzeeboten zijn vanuit Den Helder echter nooit actief ingezet. In Denemarken en Noorwegen werden ook een paar flottieljes gestationeerd, maar die hebben ook nooit oorlogsmissies gevaren.

Direct na de bevrijding werden de onderzeebootjes en hun trailers door de omwonenden ontdaan van alles wat bruikbaar was. De boten zijn later overgebracht naar het terrein van de Rijkswerf.

4 Mei

Door: Jan Kikkert

Op 4 mei ging ik altijd om 09.00 uur naar de dodenherdenking op de algemene begraafplaats te Den Helder. Ik sta daar dan te wachten tot het begint als ik in de verte twee oudere mannen met hun vrouwen aan zie komen. Elk jaar ontmoeten wij elkaar en ben ik onder de indruk van de twee oudere mannen. Wie zijn het en wat is het dan waarvan ik onder de indruk ben?

De mannen zijn Paul en Cor van Buuren zij schuilden in de nacht van 26 op 27 juni 1940 aan de Kortevliet 18 omdat het op de Burgemeester Houwingsingel niet zo veilig was met al die bombardementen op de werf. Een bedstede redde hun leven. Rond 04.00 uur 's-Nachts werd het huis Kortevliet 18 geraakt door een brisantbom afgeworpen door een Brits toestel. Vader Klaas van Buuren, moeder Aaltje van Buuren-Breen en broertje Dirk kwamen om het leven alsmede kostganger Maarten Hollenberg en het echtpaar Matthijs van Vuuren en zijn vrouw Pleuntje Jaapje van Kapel. Hun beide kinderen Corrie en Jacob zouden het ook overleven. De eerste opvang werd gedaan door meester Groot Enserink (school Kortevliet) en buurman Vink. De dag na het bombardement verhuisden Paul en Cor naar een oom en tante in Julianadorp. Na enkele weken gingen de broers weer naar school en zouden ze worden ondergebracht bij opa en oma Breen.

Opa en Oma Breen bleken te oud en daarom regelde een oom bij de rechter dat ze in een weeshuis in Friesland terecht zouden komen.

Op een dag in november 1940 werden de beide broers in Den Helder in een auto gezet richting Bolsward (Friesland). De broers Paul en Cor hebben geen beste herinneringen aan het weeshuis. Thuis waren ze atheïstisch opgevoed en in het weeshuis was het een streng christelijk milieu met strenge regels en straffen, geen warmte van een gezin, geen knuffel of ander teken van liefde. De jongens konden er wel studeren en kregen goed te eten. Cor kwam via de kweekschool, visafslag uiteindelijk bij de financiën van de Gemeente Den Helder terecht. Broer Paul belande bij de Koninklijke Marine.

Jarenlang waren zij op 4 mei altijd trouw bij de herdenking van de gevallen stadsgenoten op de Algemene begraafplaats Huisduinen in het Springerplantsoen om een bloemetje te leggen bij de twee bijzondere gedenkstenen van: de familie van Buuren en de familie van Vuuren.

Brandrapport Amsterdamse brandweer 25 juni 1940

Van Brandmeester Flaming

Door: Ab van de Walle

Hedenmorgen is om 03.50 uur den bezetting van den motorspuit Nieuwe Achtergracht (1 brandmeester + 8 beroepsbrandwachten) alsmede den hulppost Markthallen (2 beroepsbrandwachten + 24 hulpbrandwachten) uitgerukt naar Den Helder. Zulks na telefonische opdracht van den Duitse autoriteiten ten Den Haag. Het materieel van den hulppost bestond uit 2 motorspuitjes, elk getrokken door een vrachtwagen. Aankomst in Den Helder 06 uur 20. Na aankomst in Den Helder heb ik mij onmiddelyk gemeld by het hoofd van den gemeente, den Burgemeester Ritmeester. Gezien het feit, dat den brandweer uit Den Helder, alsmede die uit Alkmaar, den diverse branden in den stad (het zogenaamde centrum) meester was, werd door burgemeester, na overleg met den Commandant van den Brandweer uit Den Helder, den Heer Dokter, besloten van den hulp van den Amsterdamse Brandweer af te zien. Tydens deze bespreking werd een brand gemeld in den Smidstraat, gelegen in oud Den Helder. My werd toen door den Burgemeester verzocht ter plaatse een onderzoek te willen instellen. Per politie-auto ter plaatse gebracht constateerde ik persoonlyk in perceel Smidstraat No. 1 een brandbom onder den vloer van de gelykstraatsche verdieping. De schade was zeer gering en is ter plaatse door my met een weinig water geblusht. Dit is door my aan den Burgemeester gemeld. Hierna deelde hy my mede, dat ik kon vertrekken, gelyktydig met den brandweer uit Alkmaar. Den Brandweer uit Den Helder zou den nablussching voortzetten. Na gegeten te hebben werd om ca. 08.30 uur door my by den motorspuiten appel gehouden, en het materieel voor vertrek gereed gemaakt. Hiertoe zyn de kleine motorspuiten, waarvan den trekbeugels op den heenreis naby Den Helder waren

gebroken, op een der vrachtwagens geladen. Tydens deze werkzaamheden ontstond in den Stationstraat een uitslaande brand in een der woonhuizen gelegen in het blok, begrensd door den Stationstraat en den Stationdwaarsstraat. Overslag van den brand naar den naastgelegen

percelen was niet denkbeeldig en werd op eigen initiatief door my besloten deze brand te blusschen. Per ordonnans van den Politie heb ik dit besluit aan den Burgemeester doen mededelen. Aanvang van den blussching circa 08.30 uur met behulp van het materieel van den brandweer uit Den Helder. Gewerkt hebben de bezetting van den motorspuit Nieuwe Achtergracht alsmede 1 brandwacht met 5 hulpbrandwachten van den hulppost Markhallen. Einde van den werkzaamheden verbonden aan deze blussching circa 09.15 uur.

Persoonlyk heb ik ten Gemeentehuize den Burgemeester rapport over deze blussching uitgebracht. Vertrek uit Den Helder 10.10 uur, aankomst kazerne Nieuwe Achtergracht 12.57 uur. Gereden afstand 159 km.

Een bijzondere burgemeester in bijzondere tijden: Govert Ritmeester

Door: Dick Muller

Op 1 april 1936 werd Govert Ritmeester, toen 52 jaar oud, in een buitengewone gemeenteraadsvergadering geïnstalleerd als burgemeester van Den Helder. De vergadering werd voorafgegaan door een kranslegging bij het monument 'Voor hen die vielen', dat toen op het Havenplein stond, en bij het monument voor het Nederlandse Reddingswezen, schuin tegenover het nog geen tien jaar eerder in gebruik genomen mooie gemeentehuis aan de Kerkgracht, het voormalige algemeen weeshuis uit 1853.

Tijdens de laatste vooroorlogse jaren ging het betrekkelijk goed in Den

Helder. In de stad van de Koninklijke Marine en de Rijkswerf, een stad van 'vaste inkomens en vaste armoede', was de economische crisis toch iets minder hevig dan in de rest van het land. Er werden nieuwe wijken aangelegd, ruim opgezet en met veel groen: de Indische Buurt, de Vogelbuurt en de Geleerdenbuurt. Huisduinen bloeide als badplaats. En in de Oude Helder, aan de Kanaalweg, de Hoofdgracht en bij het oude station was de mooie oorspronkelijke bebouwing nog intact. Den Helder was een stad van rangen en standen, maar met een gemêleerde bevolking en mede daardoor levendig en vrolijk, zoals nog niet zo lang geleden te

horen was in een aflevering van het televisieprogramma 'Andere Tijden' over Den Helder in de Tweede Oorlog. De tijden waren toen inderdaad anders dan nu: de levensstandaard was veel lager en de verschillen en

tegenstellingen tussen mensen waren groot: hoog en laag, rijk en arm, man en vrouw, oud en jong, protestant en katholiek, liberaal en socialist. In 1933 was er een hard neergeslagen muiterij geweest op de kruiser 'De Zeven Provinciën' vanwege voorgenomen salariskortingen. De reactie van de regering, o.a. een verbod voor militairen en burgerpersoneel van Defensie om lid te zijn van de Sociaal Democratische Arbeiderspartij - in grootte de tweede na de Katholieke - en de aan haar gelieerde vakcentrale het NVV en de radio-omroep de VARA, lag nog vers in het geheugen in onze marinestad, toen Ritmeester daar aantrad. Overigens viel aan de democratische gezindheid van de socialistische zuil toen niet meer te twifelen, die in die jaren van toenemende internationale spanningen en groeiende oorlogsdreiging ook de pacifistische politiek van het 'gebroken gewoontje' had opgegeven. In 1939 zou de SDAP voor het eerst ministers leveren, aan het laatste vooroorlogse kabinet.

De strijd met nazi-Duitsland wierp als het ware zijn schaduw vooruit. Ook in Den Helder was de NSB actief. Govert Ritmeester moest niets hebben van nazisme en antisemitisme en hield in 1938 een felle toespraak tijdens een protestbijeenkomst in Grote Kerk van Alkmaar tegen de jodenvervolging in Duitsland.

Op vrijdag 1 september 1939 viel het Duitse leger Polen binnen en twee dagen later verklaarden Groot-Brittannië en Frankrijk aan Duitsland de oorlog. Daarna volgde echter tot mei 1940 een 'schemeroorlog'. De Nederlandse regering had op 28 augustus 1939 een algemene mobilisatie afgekondigd. Die had ingrijpende gevolgen voor Den Helder, dat een drukke vestings- en garnizoensstad werd. Het vergde veel van het gemeentebestuur om alles in de stad in goede banen te leiden en vooral van de burgemeester. Diens bestuurlijke kwaliteiten werden nog meer op de proef gesteld nadat dan op 10 mei 1940, de vrijdag voor Pinksteren, de Duitse inval kwam. Tijdens de oorlogsdagen in mei en de daarop volgende bezetting, toen Den Helder meer dan enige andere Nederlandse stad werd gebombardeerd, probeerde Ritmeester alles te blijven doen wat in het belang van de stad en van het land was. Tijdens het beruchte 'grote bombardement' in de nacht van maandag 24 op 25 juni 1940 bood hij steun waar hij kon, overigens natuurlijk samen met vele anderen, zoals bijvoorbeeld de pastoors Van Veen en Koopman, om maar enkelen te noemen. De in onze stad geboren en getogen journalist en romancier Anthony van Kampen schrijft in zijn bekende boek 'De Burgers van Den Helder':

'Branden woedden overal in de stad. Personeel van brandweer en luchtbeschermingsdienst was aan het werk. In het ziekenhuis werd koortsachtig gewerkt. De dokters en geestelijken deden hun taak, voor zover zij niet verlamd waren van schrik. De eerste burger van Den Helder was bij

alle branden, bij alle plaatsen, waar werk verdeeld moest worden of leiding gegeven.'

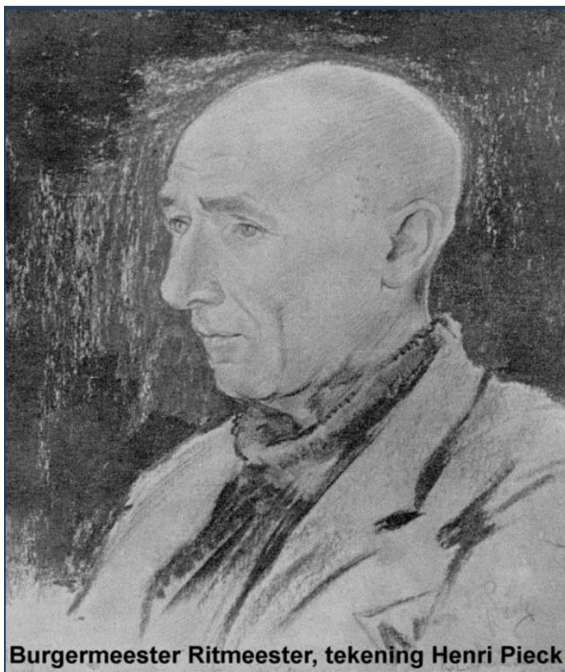
Voor een Hilversumse zender getuigde Ritmeester twee dagen later over 'die hel waarin hij was geweest en die hem tot in zijn stervensuur bij zou blijven'. In de aflevering van het radioprogramma 'OVT' van 26 mei 2019 was in een opname van een fragment van die uitzending de gedragen en deftig klinkende stem van de aangeslagen burgemeester te horen. (Zie bij de geraadpleegde bronnen de link naar dat onderdeel van OVT: 'Het Spoor terug. Bommen op Den Helder'.)

Terwijl hij in het belang van de bevolking zo lang mogelijk op zijn post bleef, onderhield Ritmeester contacten met de illegaliteit en met Engelse agenten. De burgemeester leverde aan hen gedetailleerde informatie over de stellingen van de Duitsers in Den Helder. De site Parlement.com van het Politiek Documentatiecentrum noemt Govert Ritmeester dan ook 'onverschrokken burgemeester en verzetsman in het zwaar getroffen Den Helder'. Gus H. van Heusden, van origine journalist en auteur van vele boeken over onze stad, schrijft:

'Onvermoeibare werker die hij is, een man die geen onrecht kan zien en bovendien een leidersfiguur, pleegt hij actief verzet tegen de Duitse overheid. Niet alleen op de achtergrond, maar openlijk.'

Op 1 april 1943 werd

Ritmeester in het stadhuis door de Gestapo gearresteerd en geboeid afgevoerd. Hij werd ontslagen als burgemeester en vervangen door een NSB-er. Ritmeester werd overgebracht naar de strafgevangenis van Scheveningen, het zogenaamde 'Oranjehotel'. 'In deze bajes zit geen gajes, maar Hollands glorie, potverdorie', aldus een rijmpje dat in die tijd de ronde deed. In Den Haag werd hij vele malen verhoord, maar hij noemde geen namen. Volgens Kalkman en Vermooten werd aan hem gezegd dat hij tot de dood door de

Burgermeester Ritmeester, tekening Henri Pieck

kogel veroordeeld zou worden. Maar ten slotte werd hij in mei 1943 naar het concentratiekamp Sachsenhausen, bij Berlijn, getransporteerd en vandaar naar het kamp Buchenwald, bij Weimar. In Buchenwald was ook de in 1895 in Den Helder geboren communistische tekenaar Henri (Han) Pieck geïnterneerd, de tweelingbroer van Anton, die daar een portrettekening maakte van de sterk vermagerde Ritmeester. Op 11 april 1945 werd Buchenwald door de Amerikaanse troepen bevrijd. En op 1 juni 1945 kwam Ritmeester samen met zijn vrouw en zijn dochter eindelijk weer terug in Den Helder. Ritmeester vaardigde diezelfde dag een laconieke proclamatie uit: "De burgemeester van Den Helder brengt ter openbare kennis, dat hij heden zijn aan het ambt van Burgemeester dezer gemeente verbonden werkzaamheden heeft hervat."

Op de eerste gemeenteraadsvergadering na de oorlog, op 3 september 1946, bleek de voorzittershamer zoek te zijn en werd een 'noodhamer' gebruikt. Maar spoedig vond men toch de oorspronkelijke hamer, nu voorzien van een zilveren plaatje met een inscriptie die, aldus Van Heusden, de onverzettelijke burgemeester Ritmeester ontroerde: 'In vrijheid te hanteren'.

Wilt u nog meer authentieke verhalen
in het kader van 75 jaar bevrijding lezen?
Dan raad ik u dit handzame boekje aan:
"Oorlogsherinneringen van een Helderse schooljongen".
Verkrijgbaar in de Bruna winkels!

**Helderse
Historische Vereniging**

Helderse Vereniging voor Sociale Geschiedenis

HELDER VASTGOED BV

